

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

**Ефективна
ЕКОНОМІКА**

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет

№ 1, 2015 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 330.33

*О. Б. Чернега,
д. е. н., професор, ректор,
Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського
К. О. Іванчук,
старший викладач,
Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського*

СТРАТЕГІЧНА ПОВЕДІНКА ПІДПРИЄМСТВА В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

*O. Chernega,
Doctor of economics, professor, rector,
Donetsk national university of economics and trade named after Mykhailo Tugan Baranovsky
K. Ivanchuk,
senior lecturer, Donetsk national university of economics and trade named after Mykhailo Tugan Baranovsky*

STRATEGIC ENTERPRISE BEHAVIOR IN THE SYSTEM OF STEADY ECONOMIC DEVELOPMENT ENSURING

У статті розглядається сутність і місце стратегічного управління та стратегії стійкого економічного розвитку в системі управління підприємством. Визначено зміст поняття «стратегічна поведінка» та обґрунтовано його відмінність від стратегії. Відповідно до векторів розвитку підприємства визначено основні базові стратегії забезпечення розвитку підприємства на засадах стійкості. В рамках кожної базової стратегії наведено альтернативні варіанти стратегічної поведінки підприємства, вибір якого залежить від впливу сукупності факторів зовнішнього середовища функціонування, вихідного базису розвитку та потенційних можливостей підприємства ініціювати та реалізовувати процеси розвитку в стійкому просторі функціонування. В межах нейтрального вектора альтернативи стратегічної поведінки, запропоновані авторами, спрямовані на підтримання рівноваги, тип якої залежить від наявного обсягу потенціалу підприємства та внутрішніх і зовнішніх можливостей його розвитку. Висхідний вектор конкретизується альтернативами стратегічної поведінки, зміст яких полягає у переході до іншого атратора шляхом накопичення прогресивних якісних чи кількісних змін, або інтенсифікація використання наявних ресурсів та резервів розвитку. Стратегічна поведінка в рамках спадного вектора спрямована на часткове скорочення активів чи бізнес-процесів підприємства та впровадження системи антикризових заходів з метою забезпечення стану рівноважного функціонування та зміни вектора розвитку.

The article deals with the nature and place of strategic management and strategy of steady economic development in enterprise management system. Defined the concept of "strategic behavior" and proved it differs from the strategy. According to the vectors of enterprise development defined the main basic strategy of development based on sustainability. Within each basic strategy alternatives of enterprise strategic behavior are identified, the choice of which depends on the aggregate impact of environmental factors, the original basis of development and of potential business opportunities to initiate and implement steady development processes in the steady space of operation. Within the neutral vector the authors proposed strategic behavior alternatives aimed at maintaining balance, which depends on the type of available potential capacity of the company and internal and external opportunities for development. Progressive vector is specified by strategic behavior alternatives, the meaning of which is to move to another attractor by progressive accumulation of qualitative or quantitative changes, or intensification of existing resources and development reserves using. Strategic behavior within the dropdown vector aimed at the partial reduction of assets or business processes and implementation of anti-crisis measures to ensure equilibrium state of operation and change development direction.

Ключові слова: *стійкий економічний розвиток, стратегія, стратегічна поведінка, вектор розвитку, рівновага.*

Keywords: *steady economic development, strategy, strategic behavior, development vector, equilibrium.*

Постановка проблеми. Розвиток підприємства є не моментною зміною одного якісного стану на інший, а результатом тривалої підготовки та прийняття відповідного комплексу управлінських рішень. Стрибокподібний динамізм сучасних умов господарювання економічних суб'єктів у ринковому просторі формує сукупність як циклічних, так нециклічних обмежень, які виступають важкопрогнозованими дестабілізуючими факторами.

Зниження негативного впливу таких факторів видається можливим за умови розробки ефективної стратегії розвитку та формування адекватної ринкової кон'юнктури стратегічної поведінки підприємства, обґрунтування чого має відбуватися в контексті забезпечення стану стійкого функціонування в довгостроковій перспективі. Реалізація стратегії стійкого економічного розвитку дає можливість згладити перепади циклічності економіки, тобто забезпечити не затяжний спад і

швидке повернення до фазового простору зростання, а в період високої динаміки та активного зросту ринку забезпечити відповідність наявної системи організації ресурсів і компетенцій, що спрямоване на попередження кризових явищ через появу шоківих флуктуацій посиленого росту.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Питання стратегічного управління та обґрунтування ефективної стратегії підприємства розглядаються в економічній науці тривалий час, існує велика кількість ґрунтовних фундаментальних та прикладних досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених, зокрема І. Ансоффа, Л.С. Довганя, Ю.В. Каракай, Л.П. Артеменко, З.С. Шершньової та ін. Суттєвий вклад в розкриття теорії і практики розвитку підприємства, зокрема стратегічного аспекту розвитку, зробили І.С. Андрущенко, А.С. Воронкова, О.Ю. Єрмаков, Ю.С. Папіж, Ю.С. Погорелов, І.Г. Сокиринська, О.М. Тридід. Однак щодо проблеми розробки й реалізації стратегії розвитку на засадах стійкості потребують ґрунтовного дослідження та удосконалення системи розробки і реалізації стратегії стійкого економічного розвитку підприємства.

Метою статті є формування організаційно-методичного інструментарію розробки стратегій стійкого розвитку підприємства.

Виклад основного матеріалу. Ефективне застосування практичних методів та інструментів в діяльності підприємства, забезпечення керованості та цільової спрямованості внутрішніх бізнес-процесів підприємства можливе за умови фундаментального теоретичного обґрунтування ключових аспектів діяльності й розвитку підприємства, вихідної точкою чого є уточнення категоріально-понятійного апарату.

Аналіз економічної літератури показав, що певне коло вчених-економістів [1, 5, 6, 8, 9, 11] оперують поняттям стратегічного розвитку підприємства. Зокрема Л.С. Довгань [5] визначає поняття стратегічного розвитку як довготерміновий якісно визначений напрям розвитку організації, спрямований на закріплення її позицій, задоволення споживачів і досягнення поставлених цілей. І.С. Андрущенко [1, с. 291] розглядає стратегічний розвиток через підготовку наявних ресурсів до можливостей, які відкриваються у майбутньому шляхом застосування розгорнутого стратегічного аналізу і розроблення стратегічних планів з метою досягнення поставлених цілей і отримання стійких переваг над конкурентами, шляхом своєчасної реакції і швидкої адаптації до непередбачуваних змін навколишнього середовища.

На наш погляд, виникає певне лінгвістичне розходження, оскільки поняття розвитку за внутрішньою природою спрямовано у перспективу, тобто безпосередньо відноситься до стратегічного періоду, однак змістовне наповнення сутності розвитку та його економічний зміст передбачає те, що кожне господарське й управлінське рішення підпорядковано меті розвитку, що обумовлює перманентний поступовий процес якісних і кількісних змін підприємства, результатом яких має бути здійснення якісного стрибка у напрямку іншого атратора відповідно до визначеного вектору розвитку. З урахуванням основних засад концепції стійкості і рівноважного функціонування у ринковому просторі вагомий роль відіграє регулярна корекція політики управління розвитком для забезпечення більшості гнучкості, адаптивності та збереження приналежності підприємства до простору стійкого функціонування. Тож вважаємо, що більш коректним відображенням стратегічного аспекту в системі забезпечення стійкого економічного розвитку підприємства є застосування таких економічних категорій як «стратегічне управління розвитком» та «стратегія розвитку».

Загальна сутність стратегічного управління відображена у працях багатьох вчених, серед яких сформувався певний філософський підхід, представники [2, 4, 13] якого розглядають стратегічне управління підприємством і зокрема його розвитком крізь призму філософії бізнесу, формування зразка майбутнього стану, порівняння цілей розвитку з потенційними можливостями підприємства шляхом розробки й реалізації комплексу стратегій.

Стосовно трактовки поняття «стратегія розвитку» найбільш точно, на наш погляд, визначення дає О.М. Тридід, визнаючи її складним системним об'єктом, що володіє сукупністю певних властивостей, які можуть визначати якість стратегії з різних позицій: або з погляду її формування, особливостей та умов реалізації, або з точки зору ступеня досягнення кінцевого результату – розвитку підприємства [12, с. 81].

Розробка та реалізація стратегія здійснюється під впливом безлічі внутрішніх і зовнішніх факторів, однак основною умовою, якій має бути підпорядковані ці процеси, виступає необхідність забезпечення стану рівноважного функціонування у стійкому просторі у стратегічному періоді, тому вважаємо необхідним виокремити таке поняття як стратегія стійкого економічного розвитку підприємства.

Стратегія стійкого економічного розвитку носить комплексний, збірний характер, інтегрує функціональні стратегії та координує їх розробку і реалізацію. Стратегія стійкого економічного розвитку – це характеристичний образ і порядок дій, спрямований на досягнення цілей розвитку підприємства на засадах стійкості, сформований відповідно до наявного вихідного базису та атрибутивних характеристик розвитку.

Відповідно до обґрунтованих векторів розвитку доцільно виділити 3 групи стратегій, в рамках яких на основі співставлення параметричних характеристик сформувати набір стратегічних альтернатив стійкого економічного розвитку підприємства.

Базовою стратегією для вихідного вектору є стратегія росту, що передбачає підвищення кількісних показників і якісних характеристик діяльності підприємства.

Нейтральному вектору розвитку відповідає стратегія збереження позицій, тобто підтримки постійності у ринковому просторі.

Рух підприємства за спадним розвитком передбачає реалізацію базової стратегії скорочення, що полягає у зменшенні окремих показників діяльності підприємства або скороченні частини неефективних активів і підсистем підприємства.

Вектор розвитку віддзеркалює якісний бік вихідного базису розвитку, тобто є наслідком якісних змін в просторі функціонування підприємства, реалізація яких визначає напрямок тяжіння до певного атратора.

Відповідно до того яким чином підприємство адаптується до факторів зовнішнього середовища, як змінюється його кількісні й якісні показники під час такої адаптації в рамках кожної базової стратегії стійкого економічного розвитку виокремлено декілька стратегічних альтернатив, які виступають організаційно-економічним індикатором того, як підприємство може ініціювати та реалізувати перехід до іншого якісного стану в межах стійкого простору на основі наявних можливостей і потенціалу.

Вибір стратегічної альтернативи здебільшого відбиває сутність та зміст стратегічної поведінки підприємства в ринковому просторі. Інколи поняття стратегії та стратегічної поведінки отожднюється, як наприклад О.П. Коробейников, В.Ю. Колесов, А.А. Трифілова [7, с.48], однак, на наш погляд, таке отожднювання частково не відповідає внутрішній природі терміну «поведінка», яке загальному вжитку передбачає спроможність організму змінювати власні дії під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів [3].

Д.В. Семенов визначає стратегічну поведінку підприємства як сукупність дій з використання можливостей нейтралізації загроз зовнішнього середовища, які змінюють стратегічний потенціал підприємства з метою досягнення поставлених цілей розвитку [10, с.136].

В умовах забезпечення стійкого економічного розвитку стратегічна поведінка підприємства виступає комплексом оперативних-тактичних дій, які спрямовані на реалізацію стратегії розвитку на засадах стійкості. Формування стратегічної поведінки відбувається під впливом сукупності факторів ринкового середовища, вихідного базису розвитку та потенційних можливостей підприємства ініціювати та реалізовувати процеси розвитку в стійкому просторі функціонування.

Для стратегії зростання характерними є такі альтернативи стратегічної поведінки:

1. Інтенсивний прохід - перехід до кращого атратора розвитку на основі інтенсифікації використання вихідного базису розвитку.
2. Швидкий прохід – активізація переходу до кращого атратора розвитку, максимальне використання існуючих можливостей.
3. Обережний прохід – перехід до кращого атратора на основі інтенсифікації використання вихідного базису розвитку в період загасання турбулентного фону.
4. Стрибокподібний прохід – стрімкий перехід до кращого атратора в період загасання турбулентного фону.
5. Реакційний прохід – перехід до іншого атратора через кероване запізнення для відновлення відповідності якості потенційних станів.
6. Поступальний прохід – перехід до іншого атратора на основі поступового досягнення стратегічних цілей вздовж їхньої ієрархії.
7. Обережний прохід – перехід до кращого атратора на основі інтенсифікації використання вихідного базису розвитку в період загасання турбулентного фону.

фону.

8. Реверсний прохід – перехід до іншого атрактора на основі існуючих можливостей і подальше відновлення динамічної узгодженості потенційних станів.
9. Квазіінтенсивний прохід – інтенсифікація вихідного базису розвитку після швидкого переходу до іншого атрактора.

Стратегічні альтернативи в рамках стратегії збереження позицій спрямовані на підтримання рівноваги з метою нарощування та якісного покращення вихідного базису розвитку для подальшої зміни атрактора розвитку на кращий. Такими стратегічними альтернативами є:

1. Репродуктивна рівновага – постійне підтримання і відновлення якості потенційних станів, абсорбція позитивних імпульсів із зовнішнього середовища для подальшого розвитку.
2. Накопичувальна рівновага – нарощування якості потенційних станів на основі збереження простору стійкого функціонування.
3. Резистентна рівновага – формування інтерактивної системи опору підприємства зовнішнім збудникам та підтримка функціонування в межах сформованого стійкого простору.
4. Рефлексивна рівновага – зворотна відповідь на певні зовнішні збудники для підтримки рівня якості потенційних станів.
5. Інактивна рівновага – зосередженість підприємства на внутрішнім бізнес-процесах, низький ступінь зв'язку з зовнішнім середовищем, забезпечення можливості подальшого розвитку шляхом нарощування внутрішнього потенціалу.

Вибір альтернативи стратегічної поведінки та реалізація стратегії скорочення є найбільш складним варіантом розвитку, оскільки ефективність реалізації комплексу таких заходів зумовлює подальший стан підприємства – зміна вектора підприємства або його занепад. Тож, стратегія скорочення конкретизується такими стратегічними альтернативами:

1. Нейтралізаційний прохід – скорочення окремих показників діяльності з метою відновлення динамічної узгодженості, нарощування якісного обсягу потенціалів виживання та стійкості, а також формування компетенцій для зміни вектора розвитку.
2. Елімінативний прохід (повернення назад) – перехід до іншого атрактора через усунення неефективних активів та бізнес-процесів для відновлення динамічної узгодженості.
3. Прохід зі стисненням – усунення надлишку неефективних бізнес-процесів шляхом не скорочення необхідних ресурсів, а спрямування їх на забезпечення ефективності пріоритетних підсистем.
4. Антикризовий прохід – нарощування обсягу потенціалів виживання і стійкості шляхом розробки системи тактичних дій, спрямованих на подолання локальних і загальних кризових явищ.

Висновки. Таким чином, обґрунтування стратегії стійкого економічного розвитку та вибір альтернативи стратегічної поведінки підприємства є одним з ключових етапів забезпечення тривалого рівноважного функціонування підприємства у ринковому просторі, формування стійких конкурентних переваг та досягнення довгострокової ефективності.

Література:

1. Андрущенко І.Є. Вплив інновацій та інвестицій на стратегічний розвиток промислового підприємства / І.Є. Андрущенко // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. - 2014. - Вип. 1(2). - С. 288-294.
2. Ансофф І. Стратегическое управление : сокр. пер. с англ. / И. Ансофф ; [науч. ред. и авт. предисл. Л.И. Евенко]. - М.: Экономика, 1989. - 519 с.
3. Биологический энциклопедический словарь / под. ред. М.С. Гилярова. — второе, исправленное. — Москва: Советская энциклопедия, 1989. — С. 483. — 864 с.
4. Воронкова А.Е. Потенціал підприємства як основа його довгострокового розвитку / А.Е. Воронкова, Ю.С. Погорелов // Актуальні проблеми економіки. - 2009. - №4 (94). - С. 77-84.
5. Довгань Л.С., Каракай Ю.В., Артеменко Л.П. Стратегічне управління: навч. посібник 2-е видання. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 440 с.
6. Єрмаков О.Ю. Стратегічний розвиток сільськогосподарських підприємств: організаційно-економічний аспект [Електронний ресурс] / О.Ю. Єрмаков, О.О. Лайко // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Економічні науки. - 2014. - Вип. 5.3. - С. 26-30.
7. Коробейников О.П., Стратегическое поведение: от разработки до реализации / О.П. Коробейников, В.Ю. Колесов, А.А. Трифилова // Менеджмент в России и за рубежом. - 2002. №3. – С. 47-52
8. Македон В.В. Стратегічний інноваційний розвиток підприємств: теорія та методологія / В. В. Македон, Д. С. Рубець // Вісник Національного технічного університету "ХПІ". Технічний прогрес та ефективність виробництва. - 2013. - № 45. - С. 75-86.
9. Папіж Ю.С. Управління стратегічним розвитком підприємств вугільної промисловості України: ресурсний аспект / Ю.С. Папіж, Руденко А.С. // Економічний простір. – 2013. – №70. – С. 235-242
10. Семенов Д.В. Стратегическое поведение предприятий пищевой промышленности в условиях глобализации / Д.В. Семенов // Вестник Саратовского государственного социально-экономического университета. – 2009. - №3. – С. 136-139.
11. Сокиринська І.Г. Аспекти стратегічного розвитку підприємства / І.Г. Сокиринська, О.В. Хохлова // Вісник СумДУ. Серія "Економіка", №4'2011. С. 165-168.
12. Тридід О.М. Організаційно-економічний механізм економічного розвитку підприємства: монографія // О.М. Тридід. – Харків: Вид. ХДЕУ, 2002. – 364 с.
13. Шершньова З.Є. Стратегічне управління : навч. посіб. / З.Є. Шершньова, С.В. Оборська ; Київ. нац. екон., ун-т. – К.: Вид-во КНЕУ, 1999. – 384 с.

References:

1. Andrushchenko, I.E. (2014), "The impact of innovation and investment in the strategic development of industrial enterprises", *Teoretychni i praktychni aspekty ekonomiky ta intelektual'noi vlasnosti*, Vol. 1(2), pp. 288-294.
2. Ansoff, I. (1989), *Strategicheskoe upravlenie* [Strategic management], *Ekonomika*, Moscow, USSR.
3. Gilyarov, M.S. (1989), *Biologicheskij entsiklopedicheskij slovar* [Biological Encyclopedic Dictionary], 2nd ed, *Sovetskaya entsiklopedia*, Moscow, USSR.
4. Voronkova, A.E. and Pogorelov, Yu.S. (2009), "The potential of the enterprise as a basis for its long-term development", *Aktual'ni problemy ekonomiky*, Vol. 4(94), pp. 77-84.
5. Dovgan, L.E., Karakaj, Yu.V. and Artemenko, L.P. (2011), *Strategichne upravlinnya* [Strategic management], 2nd ed, *Tsentr uchbovoi literatury*, Kyiv, Ukraine.
6. Yermakov, O.Yu. and Laiko, O.O., (2014), "Strategic development of agricultural enterprises: organizational and economic aspects", *Naukovyj visnyk Mykolaivs'koho derzhavnogo universytetu imeni V. O. Sukhomlyns'koho. Serii : Ekonomichni nauky*, Vol. 5.3, pp. 26-30.
7. Korobejnykov, O.P., Kolesov, V.Yu. and Tryfylova, A.A., (2002), "Strategic behavior: from design to implementation", *Menedzhment v Rossii i za rubezhom*, Vol. 3, pp. 47-52.
8. Makedon, V.V. and Rubets, D.S., (2013), "Strategic innovation development companies: Theory and Methodology", *Visnyk Natsional'noho tekhnichnogo universytetu "KhPI"*. *Tekhnichnyj prohres ta efektyvnist' vyrobnytstva*, Vol. 45, pp. 75-86.
9. Papizh, Yu. S. and Rudenko, A.S., (2013), "Managing strategic development of the coal industry of Ukraine: resource aspect", *Ekonomichnyj prostir*, Vol.70, pp. 235-242.
10. Semenov, D.V. (2009), "The strategic behavior of the food industry in the context of globalization", *Vestnik Saratovskoho hosudarstvennogo sotsial'no-ekonomicheskoho universiteta*, Vol. 3, pp. 136-139.

11. Sokyrynska, I.G. and Khokhlova, O.V., (2011), "Aspekty stratehichnoho rozvytku pidprijemstva", Visnyk SumDU. Seriya "Ekonomika", Vol.4, pp. 165-168.
12. Trydid, O.M., (2002), Orhanizatsijno-ekonomichnyj mekhanizm ekonomichnoho rozvytku pidprijemstva [Organizational-economic mechanism of economic enterprise development], Publisher HDEU, Kharkiv, Ukraine.
13. Shershni'ova, Z.Ye. and Oborska, S.V., (1999), Strategichne upravlinnya [Strategic management], Publisher KNEU, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 20.01.2015 р.

ТОВ "ДКС Центр"